

Se hit, alla specialister! Vad vill ni egentligen heta?

Regeringen har nyligen i en förordning om läkares speciallistkompetens också slagit fast de medicinska specialiteternas namn. Departementet har enligt egen utsago följt de olika föreningarnas önskemål. För språkliga synpunkter verkar alltså taget ha gått. Men det går möjligen fler tåg, departementet förklarar sig mottagligt för synpunkter och lovar att ändringar kan göras om det finns välgående skäl.

Efter en lusläsning av specialistkatalogen har jag samlat ihop några enkla språkliga iakttagelser för att väcka diskussion.

Som språkvårdare ställer man sig inför medicinsk text gärna frågan: »Bör vi uttrycka detta på ren svenska eller på försvenskat latin?» Svaret bestäms av de gamla vanliga synpunkterna: Till vem riktar sig texten, till allmänheten eller till fackfolket? Hur viktig är den internationella aspekten? Är konsekvens ett ideal eller kan svenska benämningar gott blandas med grekisk-latinska?

Förordningen anger 63 specialiteter. Av dessa har 40 helt grekisk-latinska namn. Tre slutar på -ik (genetik, geriatrik och obstetrik), alla övriga på betonat -i. Bland de senare dominerar naturligtvis -logi stort, men andra typer finns, som t ex kirurgi och psykiatri. Av de mer svenskklingande namnen slutar 9 på -medicin (internmedicin, nukleärmedicin, socialmedicin etc), och resterande 14 kan betraktas som än mer svenska, av typen företagshälsövård och infektionssjukdomar.

Klassiska fördelar

Några fördelar med en grekisk-latinsk benämning är uppenbara: för det första är den internationell. För det andra kan den troligen göras mer heläckande; det är lättare att i en främmande term lägga in just det man önskar att specialiteten skall omfatta. Jag antar att termer som algologi och geriatrik har vidare gränser och därmed lättare att uttrycka specialitetens skiftande innehåll än smärtlindring och åldringsvård. Att hitta en svensk term som exakt stakar ut gränserna för t ex reumatologi eller ortopedi är nog inte lätt. De inne-

MEDICINENS SPRÅK

hållsrika grekiska termerna skulle på ren svenska motsvara en längre förklaring.

Mer neutrala

För det tredje kan man nämna det självklara att en latin-grekisk, lärd term oftast är neutralare, den saknar allmänspråkets ibland känslomässiga övertoner. Kanske kan den rent av bidra till att ge mer av vetenskaplig status åt en specialitet. Även om medicinspecialisterna har väsentligare problem än sin vetenskaps namn så kan nog detta spela en viss roll i det allmänna medvetandet. Och låter man det allmänna medvetandet omfatta även anslagsgivande politiker, då kanske den vetenskapliga framtoningen inte är helt oviktig. Särskilt bör detta gälla nya specialiteter. Ett vetenskapligt klingande namn som algologi understryker att specialiteten vill stå på egna ben och behöver egna algologiska resurser.

För det fjärde är de klassiska termerna språkligt lätta att hantera. Namnet på specialisten ger automatiskt specialiteten och vice versa. Neurologer sysslar med neurologi och psykiatrer med psykiatri. Det grekiska suffixet -i bildar abstrakta substantiv, i detta sammanhang gör det specialiteter av specialisterna.

Nuklear- eller nukleär-?

När det gäller termerna på -medicin finns inte mycket att ändra på, utom kanske i ett fall: »Vart tog nukleärmedicinen vägen?» Frågan är rubrik på ett inlägg i Läkartidningen 14/97,

sidan 1262, av Hans Jacobsson och Stig A Larsson. Både rubriken och texten använder formen nuklear-, enligt mitt intryck den hittills dominerande varianten. Artikelns författare tycks vara av samma mening, eftersom de slutar så här: »Nukleärmedicin (med omljud!) upphöjdes till egen specialitet i Sverige den 1 december 1996. Vi var sist i Europa...» Låt mig bara pedantiskt tillägga att det inte handlar om »omljud» (som förekommer i rent svenska arvord, aldrig i klassiska lånord), utan om påverkan från franska, där ett latinskt a regelbundet övergår till ett [e] - eller [ä]-ljud.

Varför ratades klassiska namn?

Bland de 14 svenska namnen finns 7 som möjligen tål att diskuteras. De är i bokstavsordning: allergisjukdomar, hud- och könssjukdomar, hörselrubbningar, röst- och talrubbningar, smärtlindring, ögonsjukdomar och öron-, näs- och halssjukdomar.

För alla dessa efterlyser man något motiv för att det klassiska, internationella namnet ratats. Den första termen, allergisjukdomar, har ersatt den internationella allergologi, som ändå inte kan vara svår att genomskåda av lekmän. Varför? Frågan är desto mer befogad som allergologi förekommer på annat håll i listan, nämligen i barn- och ungdomsallergologi.

Två olika benämningar i samma lista borde indikera en viss betydelskillnad. Bör alla

former av allergi rubriceras som »sjukdomar»? Om inte vore det en naturlig slutsats att betrakta allergisjukdomar som ett snävare begrepp än allergologi. Var detta meningen?

-logi-namn, varför inte?

Av de övriga »sjukdoms»-namnen är väl öron-, näs- och halssjukdomar det självklara. Termen otorinolaryngologi är ju otymplig. Till och med engelskan gör här ett avsteg från den klassiska terminologin och använder vanligen förkortningen ENT (Ear, Nose, Throat) t ex i »ENT-department» eller »ENT-specialist».

När det gäller ögonen är oftalmiater och oftalmiatri nästan försvunna, däremot används fortfarande oftalmolog(i) allmänt. Det hade nog gått att ha kvar. Detsamma kan man i än högre grad säga om dermatolog(i), som idag är på väg in i allmänspråket. Termen har figurerat i medierna, bl a när det skrivits och talats om olika insatser för att förebygga och upptäcka malignt melanom, t ex tillgång till dermatologisk sakkunskap på vissa badstränder.

Självva vetenskapsnamnet venerologi är kanske mindre hemtamt i allmänspråket, men det är lätt att dechiffrera. Adjektivet venerisk i t ex veneriska sjukdomar begrips av desto fler. Det har fått draghjälp av sin eufemistiska funktion. På Södersjukhusets hud- och venmottagning förklarar man att »ven-» föredragits därför att det är »diskretare» är »köns-». Och Venhälsan, en avdelning för HIV-patienter vid samma sjukhus, har också bidragit till att göra termen bekant. På Karolinska sjukhuset finns den veneriska avdelningen, vid Huddinge sjukhus hud- och venmottagningen och vid Akademiska sjukhuset venerologiska mottagningen eller bara venerologen.

Nutrition mer vetenskapligt

I fråga om specifik medicinsk terminologi har det ofta påpekats att beredskapen att ta in klassiska termer i stället för de svenska idag är stor. Denna vilja att förstå och använda en mer internationell terminologi bör man inte underskatta. Som exempel kan nämnas att Svenska Läkaresällskapets sektion för näringslära nyligen hos Socialstyrelsen anhållit att få ändra specialiteten klinisk näringslära till klinisk nutrition. Den som genomgått utbildningen i denna disciplin har redan tidi-

ILLUSTRATION: LASSE PERSSON

ANNONS

ANNONS

gare kallats nutritionist. Ämnets företrädare, Nils-Georg Asp, Lund, framhåller att nutrition är internationellare och låter mer vetenskapligt än näringslära, som »lätt för tankarna till hemkunskap».

Popularisera audiologi och foniatri

Återstår så två »-rubbnings-» som gäller ett par närallgande områden: rösten och hörseln. För hörseln finns den internationella termen audiologi. Den står i alla medicinska ordböcker och dessutom i Svenska akademiens ordlista (SAOL). Vad hindrar att popularisera den? I SAOL hittar man också både foniater och foniatri. Ännu hör väl inte dessa praktiska termer till Medel-svenssons aktiva ordförråd, men de kan snart göra det. Bland medicinare är termerna väl inarbetade.

Alla som på TV såg och hörde Lunds studentsångare sjunga in våren har blivit vederböriligen upplysta. Student-sångarnas ordförande började sitt vårtal med att presentera sig själv som foniater, och förklarade så vad han sysslade med.

Undervisning i medicinsk terminologi kan tydligen ske när, var och hur som helst, allmänhetens mottaglighet är stor. Har ett suffix som »-rubbnings-» tillräcklig bredd och tyngd för att täcka en hel vetenskapsgren?

Tre namn för samma specialitet

Så till sist smärtlindringen. Alla »smärtdoktorer» jag talat med uttrycker besvikelse och förvåning över att algologi har underkänts, men glädje över att specialiteten erkänts. Hit hör t ex Bengt Sjölund, ordförande i Svenska läkares algologiska förening. Här kommer termen således att stanna, liksom även i den kommande Svenska Läkaresällskapets sektion för algologi.

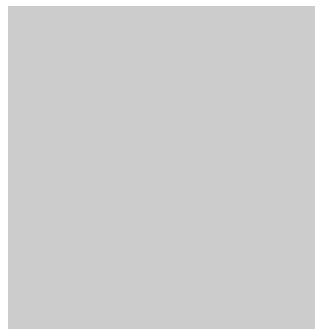
Bengt Sjölund och de av hans kolleger jag frågat anser att smärtlindring är en för snäv benämning på hela specialiteten. Förutom själva lindringen ingår t ex utredning och rehabilitering som viktiga delar. Bengt Sjölund sammanfattar läget poetiskt: »Vår glädje att specialiteten erkänts överskuggar således den terminologiska malörten!»

I förordet till Socialstyrelsens målbeskrivningar av 1996 kallas specialiteten smärtbehandling. Vi har alltså i bruk tre officiella namn för samma spe-

cialitet, och det är väl två för mycket.

Föga risk förväxlas med algexpert

Socialdepartementet påpekar att termen algologi redan är upptagen av vetenskapen om alger. Marianne Pedersén, algexpert vid Stockholms universitetens botaniska institution finner inga risker med detta. I telefonen uttalar hon också spontant »algo-» med [j]-ljud. Den engelskspråkiga världen använder algologi i båda bemärkelseorna, så varför skulle inte den svenskspråkiga kunna göra detsamma? Risken att algexperter av misstag skulle börja halka in på smärtsymposier är helt försumbar.

Inga skäl ta ner skyltarna

Ett syfte med denna genomgång var som sagt att provocera till invändningar. Jag anar en av de första: »Ska vi nu ta ned lättbegripliga skyltar som SMÄRTKLINIK, RÖST- OCH TALKLINIK och HÖRSELKLINIK och i stället sätta upp de svåra ALGOLOGISK, FONIATRISK eller AUDIOLOGISK KLINIK? Det är inte nödvändigt, tvärtom är det normalt att vetenskapens grekiska namn används jämsides med ren svenska, det senare i mer patientnära sammanhang. Alla går till tandklinik eller tandvården för att träffa tandläkaren, som har studerat odontologi, kanske är odontologie doktor. Ändå vill jag påstå (men vill gärna bli motsagd), att mottagligheten hos allmänheten för de främmande termerna är större än vi tror. Pedagogiskt uttryckt: inlärningsmotivationen är hög. Farhågorna att de främmande termerna skulle upplevas som »patientovänliga» är ogrundade, tror jag.

Det finns en allmän förvän-

tan att vetenskaperna skall ha internationella namn, och det har nog gått ganska fort och smärtfritt att lära sig i stort sett vad man sysslar med t ex på torax(kirurgen), gyn(ekologen) eller neonatologen. Och det går ju att vara än mer pedagogisk och komplettera med en svensk översättning.

Är alla nöjda med sina namn? Kom med synpunkter!

Hans Nyman

fil lic, språkrådgivare,
Svenska Läkaresällskapet,
Stockholm

»Sudden victory» är det bästa

Inom lagidrotten används ofta uttrycket »sudden death», t ex när ett av lagen under en förlängningsperiod gör det avgörande målet.

Visst låter det spektakulärt. Men det är ett felaktigt begrepp – uttrycket »sudden victory» ger den sanna händelsen.

För en kardiolog är »sudden death» – SD – plötslig död – ett kliniskt begrepp, ofta associerat med t ex kammarflimmer.

Harald Eliasch

överläkare,
Djursholm

»Paracethesis» laparocentes

Bror Gårdelöf, Linköping, har i ett brev till Läkartidningen fastnat för en rad i Faktaruta 2 i min medicinska kommentar »Albumin ges fortfarande på tvivelaktiga indikationer» (Läkartidningen 9/97). Han har noterat »Att döma av tabellen måste amerikaner ha ena sjudundrande mellanöron och det kanske är förklaringen till att man använder mindre mängder albumin i USA?» och hänvisat till att »paracethesis» kopplas till 4 liter.

Nej, det har inte blivit något fel i sammandraget av den amerikanska texten.

Paracetes betyder enligt Lunds och Malmquists »Medicinska ord»: »... att man med en kniv eller en nål gör en öppning till ett hålrum.» I den eng-

elskspråkiga världen används ordet om punktion av bukinnan, dvs det vi kallar laparocentes. Hos oss avses vanligen tympanotomi, vilket föranlett Gårdelöfs inlägg.

Jag tror inte det är korrekt att säga att »man använder mindre mängder albumin i USA». Även om man där föredrar saltlösning vid behandling av akut hypovolemi, är det vanligt med överförbrukning av albumin i andra sammanhang (se t ex artikeln »Albumin and nonprotein colloid solution use in US academic health centers». Arch Intern Med 1995; 155: 2450-5).

Henrik Zetterström
överläkare,
Östersund

Pharmacovigilance = läkemedelsövervakning

Läkemedelsverket har åter skickat ut en kallelse till ett »Pharmacovigilancesymposium». I Läkartidningen 21/96 skrev jag en insändare om att man borde undvika detta franska ord, som ingen vet vad det betyder. Redaktionen efterlyste utan framgång förslag till bättre ord.

Jag föreslår det helt svenska läkemedelsövervakning. Detta torde täcka vad som menas med »pharmacovigilance», övervakning och kontroll av läkemedlets användning, dess fördelar och nackdelar, dess biverkningar. Kanske ser det långt ut men det har bara fyra bokstäver mer än sin franska motsvarighet och är svenskt!

Lars Erik Böttiger
professor, Saltsjö-Boo

Dyster klang i slaganfall

I Läkartidningen 12/97 skriver Hans Nyman: »En ofta nämnd sådan värsting är stroke. Termen är dels onödig eftersom vi har vårt slag(anfall), dels i det närmaste omöjlig att anpassa till svensk grammatik och fonetik.»

På sätt och vis kan han ha rätt, men efter att under drygt fem år ha levat med termen är jag långt ifrån säker. Svenska strokeförbundet låter naturligt, men hur klingar Svenska slag-